Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Cronfeydd yr UE: Rhaglen Gydweithredu Iwerddon Cymru 2014-2020

Adroddiad Gweithredu Blynyddol 2017 – Crynodeb

UNDEB EWROPEAIDD
EUROPEAN UNION

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Cronfa Datblygu Rhanbarthol Ewrop
European Regional Development Fund

1. Cyflwyniad

Dyma'r trydydd Adroddiad Gweithredu Blynyddol ar gyfer Rhaglen Gydweithredu Iwerddon Cymru, sy'n cwmpasu blwyddyn adrodd 2017.

Mae Rhaglen Gydweithredu Iwerddon Cymru yn rhaglen gwerth €100 miliwn a ariennir drwy Gronfa Datblygu Rhanbarthol Ewrop yr Undeb Ewropeaidd. Bydd y Rhaglen yn cefnogi gweithrediadau â phartneriaid o Gymru ac Iwerddon, gan ganolbwyntio ar weithgareddau mewn tri maes blaenoriaeth allweddol a fydd yn cyfrannu at gynnig atebion i heriau cyffredin. Bydd Môr Iwerddon yn cael sylw canolog yn y Rhaglen, o gofio natur forol y ffin rhwng Cymru ac Iwerddon a'r manteision sylweddol a all ddeillio o'r adnodd pwysig hwn.

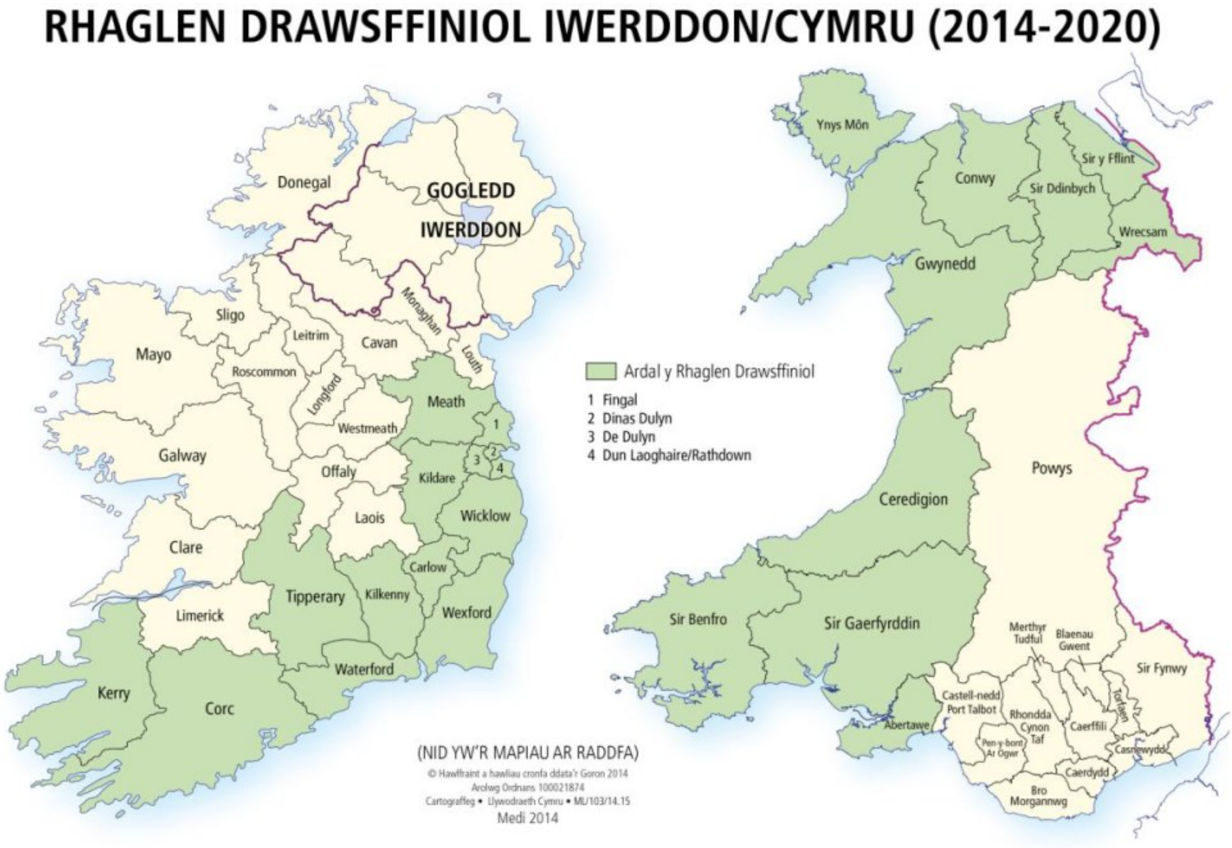

Ynglŷn â'r Rhaglen

Lluniwyd y Rhaglen ar sail nodi'r heriau cyffredin hynny lle y gall ymyrraeth ddarparu'r gwerth ychwanegol mwyaf. Gweledigaeth y Rhaglen yw darparu'r fframwaith fel y gall sefydliadau yn yr ardal drawsffiniol gydweithredu'n ymarferol i fynd i'r afael â'r heriau a'r blaenoriaethau o fudd cyffredin i'r naill ochr a'r llall o Fôr Iwerddon – gan gyfrannu ac ychwanegu at werth blaenoriaethau datblygu economaidd a chynaliadwy Cymru ac Iwerddon.

Mae'r Rhaglen yn canolbwyntio'n glir ar Fôr Iwerddon a rhagor o gyfleoedd i harneisio talentau'r arbenigwyr gwyddonol sydd ag enw rhyngwladol yn ardal y Rhaglen i gynyddu capasiti a gwybodaeth am y newid yn yr hinsawdd. Bydd cyfleoedd i gysylltu sefydliadau AB a BBaChau yn ardal y Rhaglen trwy gydweithredu, gan dargedu ein strategaethau arbenigo craff cyfrannol, yn ysgogi gweithgarwch arloesi ar y cyd ym meysydd bwyd a diod, gwyddorau bywyd a gwyddorau morol ac amgylcheddol (gan gynnwys ynni adnewyddadwy). Bydd y Rhaglen hefyd yn ceisio defnyddio'r diwylliant, adnoddau a threftadaeth gyfrannol i gynyddu nifer yr ymwelwyr â'r rhanbarth trawsffiniol.

Rhennir y Rhaglen yn bedwar maes blaenoriaeth:

Blaenoriaeth 1: Arloesi Trawsffiniol

- Cynyddu dwysedd cydweithrediadau trosglwyddo gwybodaeth sy'n cynnwys sefydliadau ymchwil a BBaChau yn unol â blaenoriaethau cyfrannol y strategaethau arbenigo craff.

Blaenoriaeth 2: Y ffordd y mae Môr Iwerddon a Chymunedau Arfordirol yn addasu i Newid yn yr Hinsawdd

- Cynyddu capasiti a gwybodaeth am addasu i'r newid yn yr hinsawdd ar gyfer Môr Iwerddon a chymunedau arfordirol.

Blaenoriaeth 3: Treftadaeth ac Adnoddau Naturiol a Diwylliannol

- Gwireddu potensial asedau naturiol a diwylliannol mewn modd cynaliadwy i gynyddu nifer yr ymwelwyr â chymunedau arfordirol yn ardal y Rhaglen.

Blaenoriaeth 4: Cymorth Technegol

- Sicrhau y caiff y Rhaglen ei rheoli'n effeithlon ac yn effeithiol.

Y gyllideb a oedd ar gael o dan bob un o Flaenoriaethau'r Rhaglen:

Blaenoriaeth	Cyllideb yr UE	Cyfanswm y Gyllideb[1]
Blaenoriaeth 1: Arloesi Trawsffiniol	€32m	€40m
Blaenoriaethy 2: Y ffordd y mae Môr Iwerddon a Chymunedau Arfordirol yn addasu i Newid yn yr Hinsawdd	€28m	€35m
Blaenoriaeth 3: Treftadaeth ac Adnoddau Naturiol a Diwylliannol	€15m	€19m
Blaenoriaeth 4: Cymorth Technegol	€5m	€6m
Cyfanswm oedd ar gael o'r Rhaglen	**€79m**	**€99m**

[1] The amount from the EU Budget combined with match funding

Swyddfa Cyllid Ewropeaidd Cymru (WEFO) yw'r Awdurdod sy'n Rheoli'r Rhaglen a bydd yn adeiladu ar gynllun tair ochrog a datblygiad y Rhaglen â'i phartneriaid gweithredol, Cynulliad Rhanbarthol y De (SRA) yn Waterford, a phartneriaid llywodraeth, yr Adran Gwariant Cyhoeddus a Diwygio (DPER) yn Nulyn, i gyflawni'r Rhaglen.

Mae rhagor o wybodaeth am y Rhaglen ar gael ar wefan Rhaglen Gydweithredu Iwerddon Cymru yn https://irelandwales.eu/cy

2. Cynnydd y Rhaglen

Trosolwg

Erbyn diwedd 2017, roedd €42.5 miliwn o gyllid yr UE wedi'i fuddsoddi mewn deuddeg o brosiectau, gan arwain at gyfanswm o €53 miliwn o fuddsoddiad yn yr ardal drawsffiniol.

Yn ystod 2017, cymerwyd nifer o gamau gan yr Awdurdod Rheoli a'r Gydysgrifenyddiaeth i godi proffil ac adfywio diddordeb yn y Rhaglen, gan gynnwys ymgyrch Twitter ym mis Mawrth 2017, mwy o weithgareddau hyrwyddo yn Iwerddon, a lansiad cychwyn galwad penodol ar gyfer Blaenoriaeth 3 ym mis Mai 2017.

Mae gwefan Iwerddon Cymru http://irelandwales.eu, a lansiwyd fis Mai 2016, yn parhau i ennyn diddordeb, ac ynghyd â'r cyfrif Twitter @IrelandWales, yn parhau i godi proffil a chynyddu diddordeb yn y Rhaglen.

Cynnydd Ariannol

Mae'r siart canlynol yn dangos, fesul Blaenoriaeth, gyfanswm cyllid yr UE a fuddsoddwyd mewn prosiectau.

Siart 1: Cyllid yr UE: Cyllideb, Cymeradwywyd a Gwariwyd

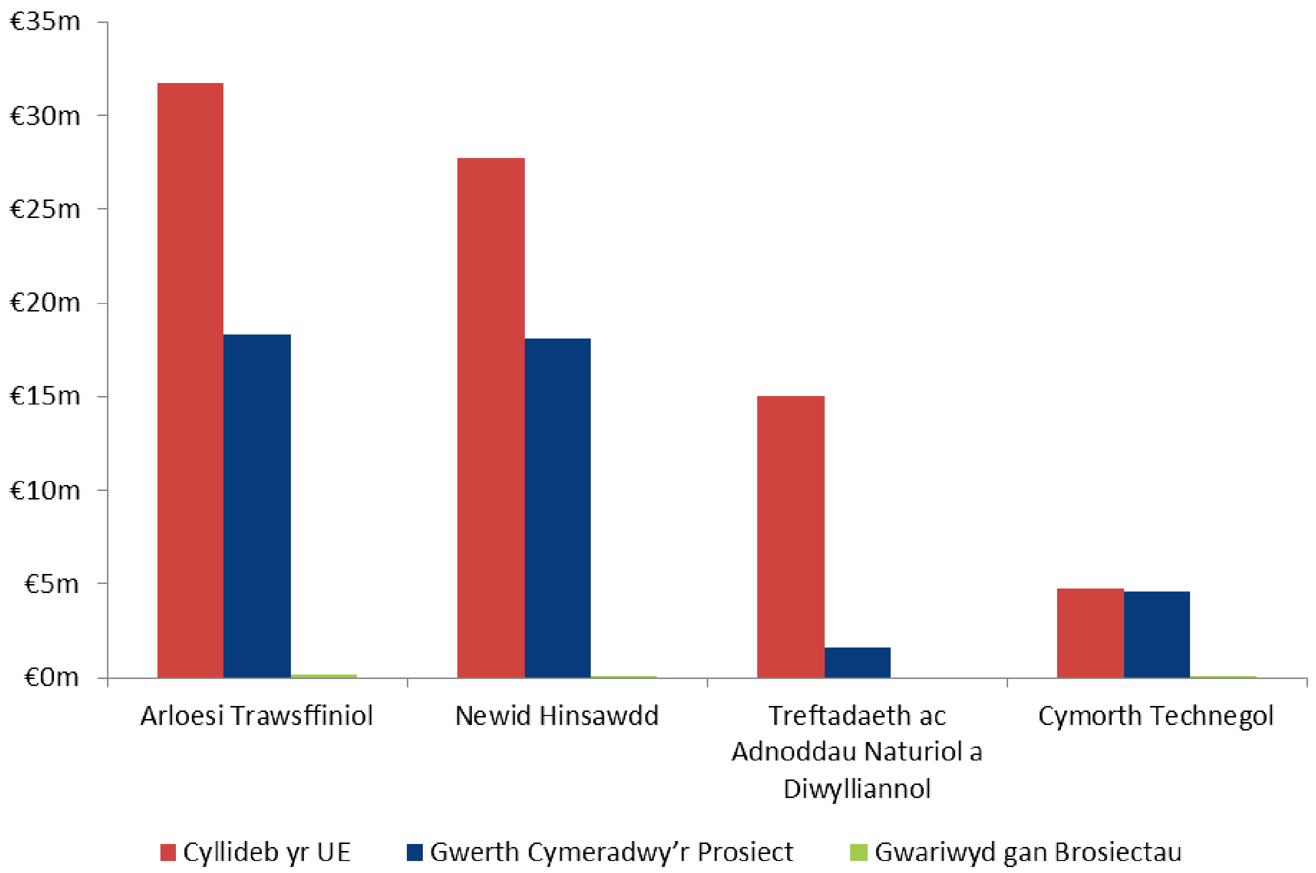

3. Cynnydd fesul Blaenoriaeth

Blaenoriaeth 1: Arloesi Trawsffiniol

Cydweithredu rhwng y sefydliadau AU ac AB yn y rhanbarth trawsffiniol a'i BBaChau a throsglwyddo gwybodaeth i BBaChau y rhanbarth y wella perfformiad ac arbenigedd arloesi ar y cyd gan ganolbwyntio ar y blaenoriaethau a rennir yn y strategaethau arbenigo craff.

Erbyn diwedd 2017 roedd tua 58% o Gyllid yr UE a oedd ar gael o dan y Flaenoriaeth hon wedi'i fuddsoddi mewn chwe phrosiect, gan gynnwys pedwar a gymeradwywyd yn 2017. Y rhain oedd: 'pISCES', technolegau grid clyfar; 'Irish Sea Portal', rhaglen dreialu i brofi cysyniad llunio cysylltiad rhwng Sefydliadau Addysg Uwch a Sefydliadau Ymchwil â'r BBaChau sy'n gweithredu ym Môr Iwerddon; 'Bucanier', prosiect i ddatblygu arloesi agored, gan arwain at glystyrau a rhwydweithiau sy'n canolbwyntio ar y sectorau ynni adnewyddadwy, bwyd a diod a gwyddorau bywyd; a 'More than a Club', cynllun treialu a luniwyd i brofi dull o ddefnyddio clybiau chwaraeon yn ganolfannau a datblygu pedair menter gymdeithasol.

Astudiaeth Achos: CALIN

Cefnogir y prosiect gwerth €12 miliwn gan €9 miliwn o gyllid yr UE. Mae'r prosiect yn darparu cyfrwng ar draws Iwerddon a Chymru gyfan ar gyfer arloesi a ysgogir gan ddiwydiant ym maes Nanoiechyd (defnyddio nanotechnoleg mewn gofal iechyd).

Mae clwstwr trawsffiniol yn cael ei sefydlu a fydd yn cynnwys sefydliadau addysg uwch gan gynnwys prifysgolion Abertawe, Caerdydd a Bangor yng Nghymru ac UCD, UCC (Tyndall) a Galway yn Iwerddo. Bydd yn gweithio mewn partneriaeth â darparwyr gofal iechyd, diwydiannau lleol a rhyngwladol, i gyflawni datblygiadau technegol ac economaidd ym maes Nanoiechyd.

Hyd yn hyn, mae staff, ymchwilwyr ac academyddion CALIN wedi darparu dros 800 awr o gymorth ac maen nhw'n ymwneud â 141 o BBaChau ledled Cymru ac Iwerddon. Mae staff ymchwil CALIN yn cynnal 20 o brosiectau ymchwil a datblygu gyda BBaChau ar hyn o bryd ac maent yn gweithio gydag 11 BbaChau eraill i ddatblygu prosiectau ymchwil a datblygu a fydd yn cefnogi twf cwmnïau.

Un o'r cwmnïau hyn yw Lumo Liquids sy'n gweithio gyda'r prosiect CALIN i fynd i'r afael ag iechyd y cyhoedd a'r defnydd cynyddol o e-sigaréts sydd wedi ysgogi'r galw'n fyd-eang am suropau blasu. Nid yw'r rhain wedi'u rheoleiddio ar hyn o bryd ac nid oes llawer o ddata wedi'u cyhoeddi am eu heffaith ar iechyd pobl.

Cyn i'r Asiantaeth Rheoleiddio Meddyginiaethau a Chynhyrchion Gofal Iechyd a'r UE fabwysiadu rheoliadau i fynd i'r afael â hyn, roedd angen dealltwriaeth gyfannol ar Lumo Liquids o gyfansoddiad cemegol suropau blasu e-sigaréts i sicrhau eu bod yn ddiogel i bobl eu defnyddio, a llywio datblygiad cynhyrchion yn y dyfodol. Trwy weithio yn rhan o'r bartneriaeth drawsffiniol rhwng Prifysgol Abertawe, a thrwy ddefnyddio arbenigedd yn y rhyngweithiadau Biolegol a nano ym Mhrifysgol Coleg Dulyn, cynhaliwyd adolygiad systematig o'r cemegau a ddefnyddir i weithgynhyrchu suropau blasu e-sigaréts. Hefyd, lluniwyd trosolwg o effaith fiolegol pob cemegyn a ddefnyddiwyd. Bydd ymchwil dilynol yn asesu sefydlogrwydd suropau blasu e-sigaréts i ddarparu dealltwriaeth o hyd oes cynnyrch ac unrhyw effeithiau iechyd sy'n gysylltiedig â diraddio cemegol wrth i'r cynnyrch heneiddio.

Mae'r prosiect hwn yn datrys her ddatblygiadol i Lumo Liquids ac yn darparu data a fydd yn hysbysu iechyd y cyhoedd ac yn sefydlu dull safonol o weithgynhyrchu suropau blasu e-sigaréts sy'n canolbwyntio ar iechyd pobl.

Yn ogystal â phroses newydd i'r cwmni a data sy'n llywio datblygiad cynnyrch, arweiniodd y prosiect hefyd at lansio cynnyrch newydd ar y farchnad a £45,000 o fuddsoddiad ymchwil a datblygu ychwanegol i barhau â'r ymchwil.

Blaenoriaeth 2: Y ffordd y mae Môr Iwerddon a Chymunedau Arfordirol yn addasu i Newid yn yr Hinsawdd

Cynyddu'r wybodaeth am addasu i newid yn yr hinsawdd ac ymwybyddiaeth ohono yng nghymunedau Môr Iwerddon ac arfordirol. Trosglwyddo'r wybodaeth honno ymhlith rhanddeiliaid allweddol a rhannu gwybodaeth yn ehangach â'r cymunedau dan sylw, trwy fuddsoddi mewn prosiectau â'r bwriad o leihau bylchau gwybodaeth.

Erbyn diwedd 2017 roedd tua 65% o Gyllid yr UE a oedd ar gael o dan y Flaenoriaeth hon wedi'i fuddsoddi mewn pedwar prosiect, gan gynnwys tri a gymeradwywyd yn 2017. Y rhain oedd: 'Acclimatize', prosiect i nodi'r prif bwysau llygredd ar ddyfroedd ymdrochi, datblygu offer asesu i werthuso effaith y newid yn yr hinsawdd a datblygu offer rheoli i gyfyngu ar effaith y newid hwnnw ar ddyfroedd ymdrochi; 'Bluefish', prosiect i ddatblygu canllawiau ac arferion gorau ar gyfer cynaliadwyedd amgylcheddol ac economaidd organebau morol o bwys masnachol ym Môr Iwerddon ac 'Eco-structures', prosiect i archwilio sut y gall cymunedau arfordirol wynebu heriau strategaeth yr UE ar addasu i newid yn yr hinsawdd wrth leihau'r effeithiau ar yr amgylchedd naturiol gymaint â phosibl a chyflawni'r budd ecolegol ac economaidd gymdeithasol eilaidd mwyaf posibl.

Astudiaeth Achos: CHERISH

Mae CHERISH (Climate Heritage & Environments of Reefs, Islands and Headlands) yn cynyddu gwybodaeth a dealltwriaeth drawsffiniol o effeithiau newid yn yr hinsawdd, stormydd a thywydd eithafol ar dreftadaeth ddiwylliannol riffiau, ynysoedd a phentiroedd Môr Iwerddon.

Cefnogir CHERISH gan €4.1 miliwn o gyllid yr UE trwy'r Rhaglen, ac mae'n targedu'r bylchau gwybodaeth, ac yn defnyddio technegau arloesol i ddarganfod, asesu, mapio a monitro asedau treftadaeth ar dir a môr. Bydd yn cynyddu ymwybyddiaeth o effeithiau newid yn yr hinsawdd ar dreftadaeth, yn hyfforddi'r gwyddonydd dinesydd, ac yn rhannu'r canlyniadau'n eang. Bydd hefyd yn datblygu arfer gorau a chanllawiau ac yn gwneud argymhellion ar gyfer addasu yn y dyfodol.

Yn dilyn ei lansiad ym mis Mawrth 2017, mae'r prosiect wedi denu diddordeb y cyfryngau, gan gynnwys eitem ar newyddion BBC Wales ar y teledu.

Mae tîm yr arolwg wedi bod allan yn dewis safleoedd ac ardaloedd astudio ar gyfer arolygu ac archwilio yn ystod y pum mlynedd nesaf.

Casglwyd data sylfaenol mewn nifer o leoliadau, gan gofnodi cyflwr presennol henebion hysbys a darganfod rhai newydd hefyd. Mae hyn yn cynnwys cofnodi data geomatig 3D o chwe ynys Cymru, cynnal arolwg drôn o Dunbeg Fort ar Benrhyn Dingle, Swydd Kerry, i greu model 3D cywir o'r safle ac ymweliadau archwilio ar y tir â safleoedd posibl ar gyfer ymchwil palaeoamgylcheddol.

Roedd timau archwilio CHERISH allan yn y maes yn dilyn stormydd mis Hydref 2017 yn asesu'r canlyniadau yn yr ardaloedd astudio yn Swydd Wexford a Sir Benfro. Amlygwyd manteision y monitro sylfaenol a wnaed yn gynharach yn 2017 bryd hyn. Dangosodd awyrluniau a gymerwyd yn ystod yr arolygon sylfaenol yn Iwerddon a gynhaliwyd tua diwedd mis Medi y draethell a'r toriad ym mhen deheuol Llyn Lady's Island cyn y stormydd. Cofnododd awyrluniau o ddrôn wedi'r stormydd gan y Rhaglen Ddarganfod ar 18 Hydref newidiadau i'r draethell, ac ar bwyntiau eraill ar hyd yr arfordir bregus hwn. Bydd monitro hirdymor o'r fath yn parhau yn ystod y prosiect pum mlynedd.

Blaenoriaeth 3: Treftadaeth ac Adnoddau Naturiol a Diwylliannol

Cynyddu nifer yr ymwelwyr a gwella twf economaidd cynaliadwy trwy gamau cydweithredu trawsffiniol sy’n cefnogi, cynnal, cadw a hyrwyddo treftadaeth ac asedau diwylliannol a naturiol unigryw cymunedau arfordirol y Rhaglen.

Erbyn diwedd 2017 roedd tua 11% o Gyllid yr UE a oedd ar gael o dan y Flaenoriaeth hon wedi’i fuddsoddi mewn un prosiect. ‘Celtic Routes’ oedd y prosiect hwn, cynllun treialu i brofi dichonoldeb cyfres o lwybrau twristiaeth trawsffiniol newydd sy’n cyfuno asedau naturiol, diwylliannol a threftadaeth yn Iwerddon a Chymru. Cynyddodd ddiddordeb gan randdeiliaid mewn datblygu prosiectau posibl yn ystod 2017, ac mae un ar ddeg o brosiectau ar y gweill.

Blaenoriaeth 4: Cymorth Technegol

Mae Cymorth Technegol yn adnodd hanfodol, a ddefnyddir gan yr Awdurdod Rheoli a phartneriaid eraill, i gefnogi cyflawniad effeithiol y Rhaglen.

Erbyn diwedd 2017 roedd tua 97% o Gyllid yr UE a oedd ar gael o dan y Flaenoriaeth hon wedi’i fuddsoddi mewn un prosiect. Y prosiect hwn oedd gweithredu i alluogi WEFO a Chynulliad Rhanbarthol y De i reoli’r gwaith o gyflawni’r Rhaglen.

UNDEB EWROPEAIDD
EUROPEAN UNION

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Cronfa Datblygu Rhanbarthol Ewrop

European Regional Development Fund